

šumenia, má s bežným empirickým uchopením tohto javu a jeho verbalizáciou málo spoločného Navyše ani definovanie jedného a toho istého javu v rámci toho istého odboru nemusí byť rovnaké Akustika definuje šum raz ako "zložený zvuk, ktorý má aspoň v určitých kmutočtových pásmach spojité spektrum s náhodnými hodnotami amplitúdy a fázy", (ČSN 01 1600, 1965, s 11) raz ako "nepravidelné alebo štaustucky náhodné kmuty" (ČSN 01 1600, 1983, s 3) Z definícií jasne vyplýva, že teoretické poňatie šumu sa už natoľko vzdialilo od empirického, že je potrebné, aby významy, ktoré vyplynuli z empirického a teoretického poznania, boli nejakým spôsobom diferencované. Pomerne dobre k tomuto problému pristupuje Krátky slovník slovenského jazyka (KSSJ), kde sa šum vykladá ako "šumenie" a za bodkočiarkou je kvalifikátor *odb*, za ktorým nasleduje výklad slova šum ako odborného termínu (Výklad je prijateľný s tým, že kvalifikátor by bolo treba zúžiť napr na *akust*, pretože všeobecne odborne je šum definovaný ešte všeobecnejšie a výklad v KSSJ zodpovedá akustickej definícii pojmu šum) Ak máme prístup k dvom odborným definíciám, ako to je v prípade termínu šum, vychádzame pri tvorení výkladu podľa možnosti z tej jednoduchšej, ak, samozrejme, nie je zastaraná

5 Ak má termín inú ako singulárovú podobu (najmä v biologických vedných disciplínach), pričom odborné pomenovanie je frekventované aj v neodbornej komunikácii, avšak empirická predstava vyvolaná pomenovaním nepatrí medzi centrálne predikáty logického spektra pojmu s týmto pomenovaním získaného teoretickým poznaním, môžeme ho uviesť takto

koral -a, *mn* N a A -y m drobný morský živočích žijúci v súvislých útvaroch na morskom dne, *zool* príslušník triedy koralov *koralý Anthozoa* trieda kmeňa mechúrnikov (ako *rodové zaradenie*) jestvujúca po celý život v štádiu polypa (*diferenčný znak*)

Pri takomto výklade musíme v slovníku vysvetliť aj pojmy *mechúrnik*, *polyp*, *biologická trieda* a *kmeň*

6 Výklad, v ktorom sa v rámci jedného významového radu dopĺňajú príznaky relevantné pre odborný význam slova, je vhodný pre nomenklatúrny typ terminológií (biológia, chémia) Napr

železo -a s najbežnejší a najrozšírenejší kov, ľahko podliehajúci oxidácii, *chem* prvok s atómovým číslom 26, zn Fe

Prvá časť tohto výkladu je všeobecná, tam vymenované predikáty pojmu *železo* patria k všeobecným znalostiam, narába sa s nimi aj v odbornej chemicknej, ale aj metalurgickej literatúre Predikáty pojmu *železo* uvedené za kvalifikátorom *chem*, ktorý slúži zároveň ako časť výkladu, patria k špecializovaným chemickým vedomostiam Podobné postupy sa uplatnili už v KSSJ

7 Osobitným prípadom tvorby výkladu je, keď empirická predstava vyvolaná použitím slova v neodbornej komunikácii nekorešponduje s pojmom pomenovaným takým istým slovom v odbornej komunikácii a navyše definícia pojmu je podaná inak ako rodovo-druhovým spôsobom (vymenovanie nadradeného pojmu a diferenčné znaky definovaného pojmu), napríklad je sformulovaná na báze matematickej funkcie či vzťahu Príkladom je definí-

cia, ktorú uvádza I Masár pre pojem *výhrevnosť* ("podiel spalného tepla paliva zmenšeného o skupenské teplo vyparovania vody vznikajúcej reakciou, prípadne i obsiahnutej v palive, a jeho hmotnosti") Takúto definíciu len ťažko možno použiť ako výklad vo všeobecnom výkladovom slovníku, jednak preto, že je nezrozumiteľná bez špeciálnych vedomostí, jednak preto, že je v nej obsiahnutých veľa ďalších pojmov, ktoré by sme museli zložito vysvetľovať Preto vychádzame z istého zjednodušenia V KSSJ sa *výhrevnosť* vysvetľuje ako "schopnosť vydávať teplo", pričom sa predpokladá, že ide o vlastnosť (Masár, 1984, s 75) V skutočnosti však ide (hoci tu je koncovka *-ost*, ba skôr práve pre ňu) o kvantitatívnu, nie o kvalitatívnu kategóriu (podobne ako pri slove *nehodovosť*) a *výhrevnosť* treba vysvetliť skôr ako "teplo (tepelná energia), ktoré (ktorá) sa uvoľní spálením 1 kg alebo m³ látky", pričom možno názornosť rozšíriť príkladom "nafta má výhrevnosť až 42 000 kJ na kg hmotnosti"

8 K problematicky vyložiteľným patria aj termíny niektorých spoločenských vied, najmä politológie, ktoré sú často aj ideologicky zafarbené, ich výklad môže mať individuálne črty, prípadne dochádza k zmiešaniu pojmov označených rovnakým pomenovaním v rozličných odboroch Okrem toho aj v jednom odbore môže byť jeden a ten istý pojem charakterizovaný inými predikátmi, pretože môže jestvovať viac škôl, ktoré rovnaké javy interpretujú inak Preto je pri výklade potrebné pridržať sa čisto pozitívnych príznakov pojmu Napr *socializmus* by bolo možné vyložiť ako politologický termín, samozrejme pod podmienkou, že súčasná slovenská politológia alebo niektorá politologická škola má nejaký súpis definovaných termínov, a ak takýto zdroj nejestvuje, nemožno toto slovo kvalifikovať inak ako (politický) profesionalizmus, prípadne ho netreba kvalifikovať vôbec, pričom by sa vo výklade mohli uplatniť asi takéto predikáty tohto pojmu

- 1 spoločensko-ekonomický systém
- 2 dominujúce nesúkromné vlastníctvo výrobných prostriedkov
- 3 štátne nadené hospodárstvo

Problematické je to, že posledné dva predikáty sú pravdivé, iba ak sa hovorí o socializme vo východnej Európe V spojení *švédsky socializmus* už ako významotvorné neplatia Tam sú zasa "najnápadnejšie" tieto predikaty

- 1 spoločensko-ekonomický systém
- 2 vysoká progresívna miera zdanenia
- 3 z nej vyplývajúca sociálna rovnosť

Preto pri spoločenskovedných termínoch považujeme za potrebné, aby sa ako termíny (pragmatickým kvalifikátorom) označovali iba slová, ktoré sú v oficiálnych súpisoch termínov, príp v učebniciach, pričom pojmy, ktoré tieto slová pomenávajú, musia byť definované Ak táto podmienka nie je splnená, možno tieto slová označiť ako profesionalizmy alebo ich netreba označovať vôbec a pri ich výklade sa pridržať bežnej významovej konkretizácie podľa kontextu, v ktorom fungujú